

ЗБОРНИК РАДОВА „СТО GODINA ČASOPISA ZENIT 1921–1926–2021”:

ур. Бојан Јовић и Ирина Суботић,
Галерија RIMA, Крагујевац – Београд,
Институт за књижевност и уметност,
Београд, 2021.

Категорија чланка: приказ

1. Зборник радова „Sto godina časopisa *Zenit* 1921–1926–2021”, ур. Бојан Јовић и Ирина Суботић, Галерија RIMA, Крагујевац – Београд, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2021.

1. Collection of Essays “A Hundred Years of the *Zenit* Magazine 1921-1926-2021”, ed. Bojan Jović and Irina Subotić, RIMA Gallery, Kragujevac – Belgrade, Institute for Literature and Arts, Belgrade, 2021

Година 2021. на пољу уметности и културе Београда и Србије обележена је низом манифестација посвећених маркирању истакнутог јубилеја – стогодишњици објављивања првог броја часописа *Зенит* (1921–1926) у Загребу 1. фебруара 1921. године. Тај датум, који је означио почетак деловања зенитизма – особене авангардне појаве на овим просторима – заузима значајно место у хронологији југословенске и европске авангарде, па је и обележавању овог јубилеја, у које је било укључено више институција, удружења и појединаца, посвећена одговарајућа пажња. Поред изложбених манифестација – изложбе „Стогодишњица часописа *Зенит*”, ауторки Невене Мартиновић и Марије Станковић (галерија RIMA, Београд, отворена 1. 2. 2021), изложбе секције проширених медија УЛУС-а „То се није догодило”, (биоскоп „Балкан”, 15. 7 – 5. 8. 2021) и изложбе „Зенитистима целог света. Из заоставштине

Љубомира Мицића у Народном музеју у Београду“, ауторке Гордане Станишић, музејске саветнице (Народни музеј Србије, 28. 12. 2021 – 10. 4. 2022), као и темата о зенитизму објављеног у оквиру *Зборника радова Академије уметности* бр. 9 (Нови Сад, 2021), посебан допринос обележавању јубилеја првог броја *Зенита* представља капитално издање – међународни зборник радова „Sto godina časopisa Zenit 1921–1926–2021“, под уредничким вођством др Бојана Јовића и проф. емер. Ирине Суботић, у издању галерије RIMA, Крагујевац – Београд и Института за књижевност и уметност, Београд.

Публикација „Sto godina časopisa Zenit 1921–1926–2021“ представља врхунац досадашњих истраживања зенитизма и часописа *Зенит*, започетих током друге половине прошлог века, у којима је пионирску улогу имала коуредница овог издања, проф. емер. Ирина Суботић. Након њиховог првог представљања, у оквиру антологијске изложбе и пратећег каталога „Зенит и авангарда двадесетих година“, ауторки Ирине Суботић и Видосаве Голубовић (Народни музеј, Београд, 1983), *Зенит* је постао предмет бројних студија, посвећиване су му изложбе и уметнички пројекти, објављен је репринт свих бројева часописа и појединих зенитистичких издања, а графичка и типографска решења примењивана у часопису служила су као узор и инспирација савременим уметницима и дизајнерима.

Зборник радова „Sto godina časopisa Zenit 1921–1926–2021“ представља свеобухватну синтезу досадашњих сазнања о овом авангардном покрету и његовом *spiritus movens*-у Љубомиру Мицићу, а која је концепцијски усмерена ка преиспитивањима домета истраживања, могућностима проширивања тумачења и разматрањима актуелности наслеђа зенитизма. У том циљу, и у духу интернационалног карактера часописа *Зенит – Интернационалне ревије за уметност и културу*, уредници издања окупили су, поред аутора из Србије, значајан број стручњака са простора бивше Југославије и Европе – историчара, историчара и теоретичара уметности и књижевности, музиколога, филолога – који су из позиција различитих научних дисциплина приступили интерпретацији овог покрета. Чињеница да се значајан број интернационалних аутора, укључујући еминентне европске стручњаке који чине осмочлани Уређивачки одбор, одазвао позиву на учешће у овом пројекту сведочи о месту зенитизма у међународним оквирима, као и о интернационалном значају овог издавачког подухвата.

Текстови у зборнику „Sto godina časopisa Zenit 1921–1926–2021“ подељени су у пет целина: *Зенитизам у кључу авангарде*, *Историјски оквири зенитизма*, *Зенитизам у трансационалном контексту*, *Зенитистичка остварења у светлу нових тумачења*, *Документи и зенитистичка баштина*. Прво поглавље садржи шест ауторских текстова, који су усмерени на тумачења зенитизма и *Зенита* у оквирима авангарде. Нудећи нова и другачија читања, аутори предлажу реинтерпретацију већином негативно конотираних одлика зенитизма (Слободан Мијушковић), разматрају зенитизам као једно од важних чворишта авангардне мреже на југословенским и балканским просторима

(Јован Чекић), анализирају историјско-економске специфичности југословенске авангарде и часописа *Зенит* у том оквиру (Никола Дедић), посматрају *Зенит* као претечу умреженог начина деловања, једног од кључних феномена почетка 21. века (Маја Станковић), анализирају присуство филма и Чарлија Чаплина у *Зениту*, указујући на повезаност зенитизма са заједничким стремљењима авангарде (Бојан Јовић), истражују однос авангарде према традицији, на примеру сарадње Љубомира Мицића и Василија Кандинског (Марија Станковић).

У оквиру поглавља *Историјски оквири зенитизма* аутори разматрају историјски контекст живота и стваралаштва Љубомира Мицића, ишчитавајући елементе за његово идентитетско формирање и развој. Горан Милорадовић анализира Мицићев спис *Манифест србијанства*, Оливера Драгишић се бави псеудонаучним / псеудоисториографским елементима у стваралаштву Љубомира Мицића, док прилог Петра Драгишића представља покушај ишчитавања комплексне идентитетске структуре Љ. Мицића. Петар Прелог анализира сталну антагонистичку настројеност Мицића и *Зенита* кроз идејно-уметнички контекст хрватске културне сцене почетка двадесетих година 20. века, а Јован Букумира истражује међусобни однос Љубомира Мицића и Марка Ристића, предводника два најоригиналнија авангардна покрета на овим просторима, као и место Мирослава Крлеже у томе.

Најобимније поглавље, *Зенитизам у трансационалном контексту*, посвећено је разматрањима разгранате међународне сарадње, која је развијана током деловања часописа *Зенит*. Гинтер Бергхаус (Günter Berghaus) разматра однос футуризма и зенитизма; Наталија Злидњева (Наталија Злыднева) истражује прилоге руских песника и уметника у *Зениту* и њихову потрагу за самоидентификацијом; Корнелија Ичин посвећује прилог проучавању стваралаштва песника и џез плесача Валентина Парнаха и његовој сарадњи са *Зенитом*; Тајрус Милер (Tygus Miller) анализира односе и везе југословенске и мађарске авангарде, као и Марко Чудић, који се првенствено осврће на делатност Лајоша Кашака. Маријан Довић и Кристина Прањић баве се различитим аспектима словеначке авангарде, док Олга Савеска пише о односима и сарадњи бугарских авангардних часописа и ликовних уметника са *Зенитом*. Јинджих Томан (Jindřich Tomán) истражује ране контакте између југословенске и чешке авангарде, кроз однос *Зенита* и чешке авангардне групе *Devětsil*, док се Ирина Карабаш (Irina Cărăbaș) бави везама са румунским конструктивистичким часописима. Поглавље закључује текст Ане Кнежевић посвећен анализи афричких тема у часопису *Зенит*.

Текстови сабрани у оквиру претпоследњег поглавља, *Зенитистичка остварења у светлу нових тумачења*, указују на могућности проширивања поља истраживања и интерпретације зенитизма и *Зенита*. Јеша Денегри посматра Љубомира Мицића кроз улоге „критичара на делу“ и протагонисте зенитизма у визуелним уметностима. Тања Вићентић разматра опус Мицићевог сарадника Михаила С. Петрова, у покушају да расветли уметников однос према

сопственом графичком опусу везаном за *Зенит* и друге авангардне часописе. Ива Костешић и Феђа Вукић доносе реинтерпретацију дела Јосипа Сајсла (Seissel) као интердисциплинарни модел пројектовања. Ивана Јанковић бави се авангардним феноменом групе *Traveller* и њиховом сарадњом с уметничким окружењем око часописа *Зенит*. Невена Мартиновић разматра слику *Борба дана и ноћи* Јована Бијелића у контексту зенитизма, док Дијана Метлић пише о Бранку Ве Пољанском као уреднику прве независне јужнословенске филмске ревије *Кинофон*. Жарка Свирчев из феминистичке позиције сагледава женско ауторство у часопису *Зенит*. Зорана Симић се бави књижевнокритичким прилозима објављиваним у *Зениту*, у оквиру рубрике *Маркроскоп*. Бојана Поповић анализира присуство комерцијалног графичког дизајна у часопису *Зенит*, док текст Милоша Браловића представља покушај да се укаже на везу између идеја зенитизма и композиција Јосипа Славенског.

У завршном поглављу зборника, *Документи и зенитистичка баштина*, кроз прилоге Весне Круљац и Велибора Прелића представљена је заоставштина Љубомира Мицића, која се данас чува у Народном музеју Србије и у Народној библиотеци Србије. Закључак поглавља и публикације у целини представља прилог Ирине Суботић, у коме се по први пут јавности представљају приватни документи и преписка између Љубомира Мицића и ауторке текста, употпуњени личним реминисценцијама.

Поред квалитетног текстуалног садржаја, зборник радова „*Sto godina časopisa Zenit 1921–1926–2021*” истиче се и промишљеним визуелним идентитетом, за који је заслужна дизајнерка и техничка уредница публикације Исидора М. Николић. Следећи идеје Љубомира Мицића, који је посебну пажњу посвећивао графичком и типографском обликовању

Зенита и других зенитистичких издања, ауторка се ослонила на препознатљиви дизајн овог часописа, стављајући га у функцију визуелног обликовања научне публикације и прилагођавајући га њеном конвенционалнијем карактеру и монументалнијој форми. Прва референца на Мицићево усмерење ка конструктивизму и модернизму присутна је већ на корицама публикације: њима доминирају супротстављене форме два квадрата, црвеног (на горњој) и црног (на доњој корици), постављене на неутралну позадину, упућујући на књигу Ел Лисицког *О два квадрата* (којој Мицић посвећује анализу у *Зениту* бр. 19/20).¹ Инспирација визуелним идентитетом *Зенита* видљива је у избору основног, неутралног, беж колорита, колористичким (црвено-црним) и линераним акцентима и детаљима (шака са испруженим кажипрстом), као и у типографским и графичким решењима којима доминира пуна црна линија која прати текст, дели га и истиче, и посебно наглашен фонт наслова и поднаслова у тексту. Сви текстови праћени су богатим визуелним садржајем – репродукцијама страница часописа *Зенит* и других авангардних издања, делима авангардних уметника, као и фотографијама Мицића, његових сарадника и савременика, преписком, документима – пажљиво одабраним да употпуне текстуалне прилоге.

Зборник радова „*Sto godina časopisa Zenit 1921–1926–2021*” представља брижљиво осмишљену текстуално-визуелну целину, идејно формирану од еминентних стручњака, др Бојана Јовића и проф. емер. Ирине Суботић. Уз помоћ бројних сарадника створено је јединствено издање, какво јубилеј *Зенита* и заслужује, које ће свакако заузети капитално место у историографији о југословенској, али и о европској авангарди, као и о културној баштини на овом простору у целини, потврђујући његову припадност јединственом европском културном простору.

1 На Мицићеву анализу овог издања указано је у: И. Суботић, Визуелна култура часописа *Зенит* и *Зенитових* издања, у: В. Голубовић, И. Суботић, *Зенит 1921–1926*, Београд 2008, 71.